

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ВИПУСКНА РОБОТА

на тему:

Методичний супровід практичної підготовки суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту

слухача з короткострокового підвищення кваліфікації з питань цивільного захисту категорії “Завідувачів (заступників завідувачів) міських курсів, завідувачів навчально-консультаційних пунктів, начальників циклів практичної підготовки, майстрів виробничого навчання”

**Майстра виробничого навчання Коростенських курсів 3 категорії
НМЦ ЦЗ та БЖД Житомирської області
Мітіна Олександра Васильовича**

Перевірів: _____
(посада, вчений ступінь (звання), прізвище, ініціали)

_____
_____

**КИЇВ
2018
ЗМІСТ**

№ з/п	Найменування заходів	Сторінка
1.	Вступ	3
2.	Методичний супровід практичної підготовки на суб'єктах господарювання, щодо організації та проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту.	4
3.	Загальні положення щодо проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.	5
4.	Підготовчий період спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.	17
5.	Період проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.	30
6.	Підготовка розбору спеціального об'єктового навчання. Постановка завдань щодо усунення недоліків, які виявлені в ході навчання. Підготовка звіту про результати навчання.	36
7.	Висновок	38
8.	Список використаної літератури	39

1. ВСТУП

Наявність в Україні потужної промислової бази, її велика концентрація в окремих регіонах збільшує вірогідність виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

Значна частина підприємств харчової промисловості віднесена до потенційно небезпечних об'єктів, тобто до таких, де використовують, переробляють, зберігають або транспортують небезпечні хімічні, радіоактивні, пожежовибухові речовини та біологічні препарати, що створюють реальну загрозу виникнення надзвичайної ситуації.

Підприємства молокопереробної галузі відносяться саме до хімічно небезпечних об'єктів, адже для отримання низьких температур технологічними схемами компресорного цеху багатьох промислових підприємств харчової та переробної промисловості передбачено застосування токсичної речовини – аміаку.

Потенційна небезпека таких технологічних схем полягає у порушенні герметичності обладнання і трубопроводів, що містять аміак. Найбільшу небезпеку з цієї точки зору являють собою: руйнування автоцистерн з рідким аміаком; руйнування напірних трубопроводів компресорів; порушення герметичності відокремлювачів рідини, лінійних та циркуляційних ресиверів, запірної арматури, батарей холодильних камер.

Наслідком таких аварій є виникнення загазованості виробничого приміщення, відкритого майданчика цеху і підприємства в цілому, а також прилеглих житлових районів; утворення вибухонебезпечної суміші аміаку з повітрям в приміщеннях, внаслідок чого можливі вибухи і пожежі.

Публічне акціонерне товариство “Житомирський маслозавод” компанія “Рудь” – лідер серед українських виробників морозива та відіграє важливу роль у розвитку харчопереробної галузі, яка є провідною у Житомирській області.

На маслозаводі встановлено аміачне холодильне обладнання з використанням сучасних інноваційних технологій, яке відповідає всім європейським стандартам якості та безпеки.

Але під час експлуатації зазначеного обладнання все-таки може статися аварія. Тому керівництво підприємства ПАТ “Житомирський маслозавод” розробило комплекс заходів щодо попередження надзвичайних ситуацій, аварій. З метою набуття практичних навичок щодо основних способів реагування, дій та захисту від небезпек, викликаних надзвичайними ситуаціями, систематично проводяться навчання працюючого персоналу. Працівники мають знати про усі можливі виробничі небезпеки і про дії щодо запобігання виникненню аварійних ситуацій.

Одним із основних завдань Єдиної державної системи цивільного захисту, діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій є проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту, а також навчання населення поведінці та діям у разі виникнення надзвичайних, аварійних ситуацій та в умовах терористичного акту.

Для якісної організації практичної підготовки з проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту особливу увагу необхідно

приділяти плануванню цих заходів. Керівникам суб'єктів господарювання треба мати чітку модель організації проведення заходів практичної підготовки до дій в умовах НС.

Спеціальні об'єктові навчання з питань цивільного захисту є єдиним комплексом навчальних заходів, спрямованих на вирішення завдань цивільного захисту на підприємстві в умовах, максимально наближених до реальних.

2. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА СУБ'ЄКТАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТОВИХ НАВЧАНЬ (ТРЕНУВАНЬ) З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

2.1. Поняття методичного супроводу практичної підготовки на суб'єктах господарювання

В основу реалізації заходів з вивчення громадянами України основних способів і правил захисту від наслідків надзвичайних ситуацій покладено принцип інтегративної взаємодії суб'єктів навчально-практичної діяльності, що потребує на територіальному рівні розробки та реалізації оновленої моделі методичної роботи з підприємствами, установами, організаціями, що проводять навчання діям у надзвичайних, аварійних ситуаціях та в умовах терористичного акту.

Інтеграція (від [лат.integrum](#) — ціле, [лат.integratio](#) — відновлення): поєднання, взаємопроникнення. Це процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле. **Отже, інтегративною взаємодією можна назвати процес взаємозближення та утворення взаємозв'язків.** У нашому випадку навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності виступає суб'єктом навчально-практичної діяльності, який повинен, згідно поставлених задач ДСНС, інтегративно взаємодіяти, тобто налагодити тісні взаємозв'язки з різними суб'єктами господарювання з метою здійснення навчання різних верств населення діям у НС, іншими словами організувати і здійснювати методичний супровід.

Термін “супровід” означає “слідувати поруч”, надаючи, роблячи можливим реально здійсненням те, що заплановано. Термін “методичний” вказує на певний спосіб здійснення діяльності, усвідомлену систему дій та “інструментарій”, який дозволяє реалізувати цю мету.

Певний спосіб здійснення діяльності, або усвідомлена система дій – Інструментарій –

Алгоритм здійснення методичного супроводу
Сукупність інструментів (форми та методи навчальної роботи), що їх застосовують у певній галузі.

3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ

СПЕЦІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТОВИХ НАВЧАНЬ (ТРЕНУВАНЬ) З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

3.1. Нормативно-правове забезпечення проведення практичної підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях

Підготовка працюючого населення до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється всіма суб'єктами господарювання (незалежно від форм власності і підпорядкування). Безпосередньо на підприємствах, установах та в організаціях визначається необхідний комплекс заходів для досягнення злагодженості в роботі керівного складу, органів управління, спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, працівників з метою запобігання виникненню та своєчасного реагування на надзвичайні ситуації, здійснюється практична підготовка працівників до дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Практична підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях є головним завданням керівників суб'єктів господарювання, яка проводиться з метою досягнення злагодженості в роботі керівного складу, спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту суб'єкту господарювання щодо відпрацювання практичних дій у разі загрози і виникнення надзвичайних, аварійних ситуацій і терористичних актів.

Особлива увага приділяється підготовці населення до дій у надзвичайних ситуаціях, яка становить важливу складову державної політики у сфері цивільного захисту. Основні питання державної політики у сфері цивільного захисту визначаються і закріплюються відповідними законодавчими актами, а саме:

Кодекс цивільного захисту України

Організація навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях покладається на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту (ДСНС України), місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, які розробляють і затверджують відповідні організаційно-методичні вказівки та програми з підготовки населення до таких дій (стаття 39).

Навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях є обов'язковим і здійснюється в робочий час за рахунок коштів роботодавця за програмами підготовки населення діям у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (стаття 40).

Порядок організації та проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує політику державну політику у сфері цивільного захисту (стаття 40).

“Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту” (постанова КМУ від 26.06.2013 № 443)

Спеціальні навчання проводяться з метою відпрацювання практичних навичок керівного складу та фахівців сил цивільного захисту, необхідних для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захисту населення і територій у разі їх виникнення, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, перевірки готовності сил цивільного захисту.

Порядок організації та проведення спеціальних об'єктових навчань визначається Міноборони (пункт 17).

“Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях” (постанова КМУ від 26.06.2013 № 444)

Навчання населення складається з:

- навчання безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях;
- навчання за межами підприємств, установ та організацій керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту та пожежної безпеки;
- практичної підготовки під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту;
- самостійного вивчення інформації про дії в умовах надзвичайних ситуацій (пункт 5).

Навчання працюючого населення здійснюється безпосередньо на підприємстві, установі та організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань (тренувань) з питань цивільного захисту (пункт 6).

**“Організаційно-методичні вказівки з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях”
(Наказ ДСНС України від 19.02.2016 р. № 83)**

Керівникам центральних органів виконавчої влади з метою забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб центральних органів виконавчої влади, а також суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, рекомендується:

надати практичну допомогу та забезпечити контроль проведення на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери їх управління:

навчання працівників за програмами підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях згідно з вимогами Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого ПКМУ від 26 червня 2013 р. № 444;

спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Керівникам місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування з метою забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб місцевих державних адміністрацій та суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, посадових осіб органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності,

здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях рекомендується:

організувати контроль здійснення практичної підготовки під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери їх управління.

Керівникам підприємств, установ та організацій з метою здійснення навчання працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки, рекомендується:

організувати відповідно до погоджених з місцевими органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС України графіків проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту;

затвердження встановленим порядком планів проведення комплексних об'єктових навчань (тренувань) з питань цивільного захисту, об'єктових тренувань спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, протипожежних та протиаварійних тренувань.

3.2. Організація проведення спеціального об'єктового навчання.

Види навчання за призначенням.

Спеціальне об'єктове навчання з питань ЦЗ є формою практичної підготовки працівників, зокрема керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, що визначає в цілому готовність підприємств, установ та організацій до реалізації планів реагування на НС, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Спеціальні об'єктові навчання є вищою формою вишколу органів управління та сил ЦЗ, найважливішим засобом підвищення їх готовності до виконання завдань за призначенням.

На суб'єктах господарювання чисельністю працюючих 50 осіб і більше здійснюється трирічний період об'єктової підготовки працівників з цивільного захисту.

У перший рік трирічного періоду об'єктової підготовки працівників з цивільного захисту проводяться спеціальні об'єктові тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту (кожна служба або формування окремо), тривалістю до однієї доби, з метою набуття працівниками, які входять до їх складу, навичок з виконання спеціальних робіт і заходів за умов надзвичайних ситуацій, формування їх здатності до колективних дій, а також перевірки в цілому готовності спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, добровільних пожежних дружин (команд) до дій за призначенням.

У другий рік трирічного періоду об'єктової підготовки працівників з цивільного захисту проводяться об'єктові тренування спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту (одночасно з усіма працівниками, які входять до складу декількох спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту) з

метою досягнення злагодженості у діях з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

У третій рік трирічного періоду об'єктової підготовки працівників з цивільного захисту **проводяться спеціальні об'єктові навчання** з питань цивільного захисту, з метою комплексного відпрацювання їх учасниками алгоритмів дій з організації та здійснення заходів, передбачених планами реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період. Навчання проводяться після того, як працівники оволодіють у повному обсязі теоретичним матеріалом відповідних програм підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

Спеціальні об'єктові навчання з питань цивільного захисту за своїм призначенням можуть бути плановими, експериментальними та показовими.

Експериментальні навчання проводяться з метою пошуку або випробування і освоєння інноваційних технологій проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, способів захисту персоналу, підвищення стійкості функціонування об'єкта в умовах надзвичайних ситуацій.

Показові навчання проводяться з метою демонстрації можливостей нової техніки і технологій, способів організації та проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, вироблення єдності поглядів на організацію і методику проведення навчань.

Для планування практичної підготовки щороку керівниками підприємств, установ, організацій розробляються та затверджуються [графіки проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту](#), після попереднього погодження з виконавчими органами міських (районних у місті) рад, районними (міськими) державними адміністраціями та територіальними органами ДСНС України.

На підставі таких графіків:

виконавчими органами міських (районних у місті) рад, районними, в містах Києві державними адміністраціями затверджуються [плани-графіки проведення практичної підготовки осіб керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях;](#)

територіальними курсами, навчально-методичними центрами цивільного захисту та безпеки життєдіяльності забезпечується методичний супровід підприємств, установ, організацій, що проводять спеціальне об'єктове навчання і тренування з питань цивільного захисту.

ДСНС України та її територіальними органами здійснюється методичне керівництво і контроль за періодичністю проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту та ведеться їх облік.

Спеціальні об'єктові навчання з питань цивільного захисту проводяться у робочий час за рахунок коштів роботодавця, тривалістю до двох діб на навчально-виробничій базі підприємства, установи, організації, що включає територію підприємства, установи або організації з виробничими будівлями, спорудами, різного роду комунікаціями, а також на спеціально створених

навчальних місцях з урахуванням специфіки діяльності та особливостей територіального розміщення.

На великих підприємствах навчання проводяться по виробництвах, групах цехів.

На навчаннях бажано створити складну тактичну обстановку, яка реально може скластися при аваріях, катастрофах та стихійних лихах, в осередках хімічного, бактеріологічного та комбінованого ураження та, яка вимагає від підлеглих прийняття самостійних обґрунтованих рішень. Крім того варто створити і складні умови для організації управління.

Тема навчання має бути комплексною і включати виконання основних завдань за призначенням як вдень, так і вночі, відпрацювання у повному обсязі питань взаємодії, управління та всіх видів забезпечення.

Під час проведення навчання мають бути виконані практичні заходи, які дозволяють:

- перевірити реальність планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період;

- визначити рівень готовності до вирішення завдань цивільного захисту керівного складу і фахівців підприємства, установи, організації;

- забезпечити взаємодію між об'єктовими спеціалізованими службами і формуваннями цивільного захисту та органами управління ними;

- відпрацювати практичні дії персоналу, застосовуючи засоби захисту, в різних режимах функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту та її ланок.

Практичні заходи СОН з питань ЦЗ проводяться з імітацією руйнувань, пожеж, вибухів, зон затоплення і зараження, задимлення, аварій на трубопроводах і ємкостях, ступінь якої залежить від навчальних цілей, особливостей підприємства, установи, організації, характеру місцевості і наявності імітаційних засобів. Окремі елементи доповнюються засобами позначення: знаками, покажчиками, прапорцями, пояснювальними написами.

У ході проведення СОН з питань ЦЗ його керівник зобов'язаний особисто проводити розіграш найбільш важливих етапів.

Недоліки у діях тих, хто навчається, усуваються шляхом відпрацювання додаткових ввідних. При необхідності керівництво і посередники організують переробку та повтор дій тих, хто навчається. Якщо ті, хто навчаються, неякісно виконують визначені завдання або не вкладаються у відведений час, керівник СОН з питань ЦЗ дає вказівку на повторне відпрацювання того чи іншого навчального питання.

Категорично забороняється розкривати тим, хто залучається до проведення СОН з питань ЦЗ, задум, план його проведення, підміняти керівників та начальників у ході вирішення поставлених завдань, а також втручатися у виконання ними своїх функціональних обов'язків, за винятком, коли рішення керівника нижчого або його дії можуть привести до порушення заходів безпеки.

Посадові особи не мають права віддавати вказівки та розпорядження, які змушують підлеглих порушувати вимоги охорони праці під час проведення практичних заходів навчання.

Вимоги щодо дотримання заходів безпеки під час проведення СОН з питань ЦЗ повинні відповідати нормам захисту населення і територій від НС, забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя, охорони навколишнього природного середовища, екологічної, пожежної та промислової безпеки, охорони праці, а також вимогам національних стандартів.

3.3. Керівництво та посередницький апарат спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту.

Для підготовки та проведення спеціального об'єктового навчання призначається керівництво навчанням та посередницький апарат.

Склад керівництва, посередників на навчанні повинен включати мінімально необхідну кількість працівників, здатних забезпечити організацію та проведення навчання на високому організаційному та методичному рівні.

До складу керівництва навчання входять: керівник навчання, штаб керівництва, заступники та помічники керівника навчання. У підпорядкованих органах управління та підрозділах (за необхідністю) призначаються посередники.

Для роботи керівництва навчання створюється штаб, як тимчасовий орган. Він повинен мати обладнані місця для роботи керівника навчання, заступників і помічників, які забезпечені засобами зв'язку та спостереження.

Штаб керівництва є основним органом підготовки та проведення навчання.

Чисельність працівників штабу керівництва навчанням визначається керівником навчання і залежить від обсягу завдань, що вирішуються під час підготовки і проведення навчання.

До складу посередницького апарату входять представники керівника навчання, які надають допомогу керівникові у проведенні навчання, а також здійснюють контроль за діями тих, хто навчається, та дотриманням ними заходів безпеки.

Підготовка керівництва для забезпечення успішного проведення навчання здійснюється на спеціально організованих керівником підприємства, установи, організації інструктивно-методичних заняттях, що проводяться міськими курсами та навчально-консультаційними пунктами навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності області.

Під час таких занять, що проводяться безпосередньо на підприємстві, в установі, організації, заступниками (помічниками) керівника навчання, персоналом штабу керівництва, відпрацьовуються документи з проведення навчання.

З посередниками та працівниками, які на час навчання призначаються керівниками на навчальних місцях з практичного відпрацювання заходів і робіт

та/або залучаються до проведення таких заходів і робіт, проводяться інструктажі.

Обов'язки посадових осіб підприємства, які залучаються до проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту.

Керівником спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту є керівник підприємства. Він персонально відповідає за організацію, підготовку та якісне проведення навчання.

До проведення навчання залучаються:

об'єктова комісія з надзвичайних ситуацій;
 об'єктові евакуаційні органи (комісія з евакуації);
 посадова особа (особа) з питань цивільного захисту;
 особа, на яку у разі виникнення надзвичайних ситуацій покладаються обов'язки керівника робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій, та працівники штабу з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
 об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту (у разі їх утворення);
 чергова (чергово-диспетчерська) служба;
 формування цивільного захисту (не менше третини формувань);
 об'єктова добровільна пожежна дружина (у разі утворення);
 об'єктова аварійно-рятувальна служба (у разі утворення);
 працівники підприємства, установи, організації для участі у проведенні практичних заходів.

Керівник зобов'язаний до початку навчання:

знати вимоги керівних документів із питань попередження та реагування на НС природного і техногенного характеру та цивільного захисту, дійсний стан справ на об'єкті, рівень готовності керівного і командно-начальницького складу, формувань до практичного виконання заходів;

визначити у наказі вихідні дані для навчання (тему, навчальну мету для різних категорій учасників навчання, етапи, навчальні питання, строки та місце проведення навчання, його тривалість);

визначити склад керівництва, посередників і підготувати їх до проведення навчання;

організувати роботу з розроблення основних документів для підготовки і проведення СОН;

визначити кількість техніки, що залучається на навчання, і витрати моторесурсів, матеріальних та імітаційних засобів, вибрати район навчання та організувати його підготовку;

організувати рекогносцировку району навчання та об'єктів (уточнення тактичної обстановки і порядку підготовки району навчання, включаючи створення натурних ділянок робіт, а також сил, засобів та термінів, необхідних для підготовки району навчання);

уточнити сили та засоби, що залучаються на навчання, початок і тривалість навчання;

уточнити документи, розроблені для проведення навчання, затвердити план проведення навчання, плани своїх заступників, помічників і посередників; перевірити готовність штабу керівництва та підрозділів до навчання;

узгодити питання щодо проведення навчання з керівниками установ, які залучаються на спільні навчання;

організувати безпосередню підготовку органів управління та сил до навчання і огляд їх готовності

У ході навчання:

організувати і здійснити якісне відпрацювання навчальних питань;

вивчати роботу органів управління і сил, що залучені до навчання, навчати їх порядку організації управління, взаємодії та всебічного забезпечення;

особисто, через своїх заступників, помічників, посередників та штаб керівництва здійснювати контроль за своєчасністю та вірністю дій учасників навчання, аналізувати зміст рішень, які приймають учасники навчання та розпоряджень, які вони віддають;

забезпечити суворе дотримання всіма учасниками встановлених заходів безпеки у ході навчання;

оголосити загальний відбій навчання після виконання усіх передбачених навчальних питань на навчальних місцях;

забезпечити організоване повернення учасників навчання до місць постійної дислокації;

після закінчення навчання на підставі особистих спостережень, доповідей керівництва, посередників визначити загальну оцінку і провести розбір навчання;

здійснити постановку завдань для усунення недоліків;

видати наказ про стан готовності підприємства до вирішення завдань цивільного захисту.

Заступник керівника навчання з матеріально-технічного забезпечення зобов'язаний:

брати участь в розробці заходів і організувати їх матеріально-технічне забезпечення згідно із задумом і планом проведення навчання;

створювати на навчанні обстановку, яка дозволяє в повному обсязі відпрацьовувати завдання щодо всебічного матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємства;

контролювати своєчасне підвезення особовому складу формувань, які виконують рятувальні та відновлювальні роботи в зоні НС, гарячої їжі, продовольства, води, предметів першої необхідності;

організувати правильну розстановку та раціональне використання техніки, забезпечення її паливно-мастильними матеріалами, витрати моторесурсів;

доповідати керівнику навчання про хід виконання завдань матеріально-технічного забезпечення та пропозиції щодо його удосконалення;

готувати звітні матеріали за результатами навчання для загального розбору.

Заступник керівника навчання з інженерно-технічних питань зобов'язаний:

брати участь у розробці Плану проведення навчання з питань проведення інженерно-технічних заходів;

контролювати діяльність сил і засобів, відповідальних за проведення інженерно-технічних заходів при підготовці і в ході навчання ;

забезпечити проведення робіт на технічних і комунально-енергетичних мережах по оперативному і безаварійному їх перекриттю (відключенню) в надзвичайних ситуаціях;

доповідати керівнику про вжиті інженерно-технічні заходи і їх вплив на підвищення стійкості роботи підприємства в екстремальних умовах;

готувати звітні матеріали за результатами навчання для загального розбору і конкретні пропозиції по впровадженню позитивного досвіду в практику роботи підприємства.

Голова комісії з евакуації зобов'язаний:

брати участь в розробці і здійсненні заходів, пов'язаних з евакуацією робітників і службовців;

контролювати діяльність евакуаційних органів при підготовці і в ході навчання, стежити за дотриманням заходів безпеки при евакуації;

готувати звітні матеріали про підсумки навчання для загального розбору і конкретні пропозиції щодо удосконалення евакуаційних заходів.

Помічник керівника навчання з імітації зобов'язаний:

згідно з Планом проведення навчання визначити склад імітаційної команди, необхідні засоби імітації, зв'язок з нею і порядок її переміщення;

розробити план та схему імітації з обґрунтуванням необхідних засобів і матеріалів, часу на обладнання навчальних місць для практичних робіт, погодити зі штабом керівництва навчання і надати керівнику на затвердження;

організувати і особисто керувати створенням місць (ділянок) імітації, забезпечити їх охорону до початку навчання;

керувати підготовкою імітаційної команди та провести інструктаж і прийом заліків від її особового складу із заходів безпеки при роботі з імітаційними засобами;

підтримувати постійний та надійний зв'язок з керівником навчання, проводити імітацію суворо за планом навчання або за вказівками (розпорядженнями) керівника, забезпечуючи при цьому безпеку імітаційної команди і всіх учасників навчання;

по закінченню навчання організувати приведення в порядок робочих місць, збір (знешкодження) невикористаних імітаційних засобів, що не спрацювали;

провести розбір практичних дій імітаційної команди і підготувати пропозиції для загального розбору.

На посередників покладається:

постійно знати обстановку на навчанні за своїм напрямом;
спрямувати дії учасників навчання на якісне відпрацювання навчальних питань і своєчасне виконання заходів;

здійснювати контроль за діями тих, хто навчається;

вивчати зміст прийнятих рішень, відпрацьованих документів;

об'єктивно оцінювати роботу учасників СОН з питань ЦЗ.

На штаб керівництва покладається:

розробка документів з підготовки та проведення навчання;
організація підготовки керівництва, посередників, органів управління, що залучаються до навчання;

управління силами цивільного захисту, які беруть в ньому участь;

організаційно-методичне керівництво навчанням;

організація спільної роботи керівників та підрозділів, а також надання допомоги в організації взаємодії з органами управління та силами, які залучаються на навчання;

організація зв'язку, безпечного пересування техніки, залученої на навчання та оточення натурних ділянок;

підготовки навчально-матеріальної бази та пунктів управління, робочих місць тих, хто навчається;

підготовка пропозицій керівнику навчання з найбільш доцільного використання підрозділів при виконанні поставлених завдань та здійснення контролю за їх виконанням, а також дотриманням заходів безпеки;

організація і контроль за поверненням підрозділів у місця постійної дислокації;

підготовка і організація розбору навчання;

подання звіту про результати проведеного навчання.

Посадова особа з питань ЦЗ, що очолює штаб керівництва зобов'язана до початку навчання:

організувати роботу штабу керівництва та керувати нею;

уточнити завдання особовому складу штабу керівництва навчанням відповідно до затвердженого плану навчання;

узгодити роботу заступників, помічників керівника навчань;

розробляти за вказівкою керівника документи з організації та проведення навчання;

спільно з керівником здійснювати рекогносцировку місця (району) навчання та її проведення;

організувати та контролювати підготовку керівництва, посередницького апарату, учасників навчання, а також райони навчання

У ході навчання:

завжди знати обстановку і бути готовим доповісти керівнику навчання висновки та свої пропозиції щодо дій органів управління і підрозділів;

забезпечити якісне відпрацювання і перевірку навчальних питань навчання;

забезпечити доведення вказівок керівника навчання до штабу керівництва і тих, хто навчається;

слідкувати за своєчасним поданням заступниками, помічниками керівника навчання та посередниками матеріалу для розбору та оцінки навчання;

підготувати матеріали загального розбору навчання, провести частковий розбір із органами управління, що навчалися.

Працівники, призначені до складу керівництва, повинні:

твердо знати і вміти творчо застосовувати вимоги статутів, настанов, керівних документів, наказів, організаційно-методичних вказівок;

вміти розробляти та обґрунтовувати при затвердженні план проведення навчання, особисті плани заступників і помічників керівника навчання, а також інші документи, необхідні для проведення навчання;

знати можливості підрозділів, що залучаються до навчання, та способи застосування спеціальної техніки у різних умовах обстановки.

3.4. Навчальні завдання спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту для учасників.

Навчальними завданнями спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту є набуття його учасниками практичних умінь з питань цивільного захисту:

а) для керівного складу навчання:

вироблення єдності поглядів на організацію і методику проведення навчань;

удосконалення методів узагальнення та аналізу даних про обстановку;

розробка обґрунтованих пропозицій для прийняття рішень;

розробка документів із проведення навчання;

підготовка навчально-матеріальної бази;

підготовка пунктів управління;

підготовка засобів зв'язку та оповіщення;

управління силами цивільного захисту, що беруть участь у проведенні СОН з питань ЦЗ;

контроль за ходом підготовки учасників і району до проведення СОН з питань ЦЗ;

проведення огляду готовності (допуск) персоналу підприємства, установи та організації до проведення СОН з питань ЦЗ;

погодження особистих планів заступників (помічників) керівника навчання, посередницького апарату та планів спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;

вивчення прийомів і способів проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення, підвищення ефективності застосування формувань і спеціалізованих служб цивільного захисту, а також перевірка нових теоретичних поглядів і положень щодо організації дій сил для ліквідації наслідків стихійних лих, аварій і катастроф;

підготовка даних щодо ведення розіграшу дій і найбільш доцільного використання сил при веденні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх матеріальне забезпечення;

інформаційне забезпечення та оповіщення виробничого персоналу та населення, яке мешкає у санітарно-захисній зоні підприємства, установи та організації;

організація радіаційного, хімічного спостереження та дозиметричного контролю;

вирішення питань щодо організації виробничого процесу після ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

здійснення контролю за виконанням поставлених завдань, дотриманням заходів безпеки і правил зберігання документів, підготовки матеріалів для розбору навчання;

підготовка доповідей згідно таблицю термінових донесень за навчанням та звіту про результати спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

б) для керівного складу та працівників спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту:

перевірка реальності планів щодо приведення у готовність до дій за призначенням спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту підприємства, установи і організації;

злагодженість у роботі спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту підприємств, установ і організацій під час самостійного виконання завдань за призначенням, а також проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення у зонах надзвичайних ситуацій при взаємодії з іншими силами, що залучаються для виконання відповідних робіт;

удосконалення організаційно-штатної структури спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту підприємств, установ і організацій, освоєння принципів застосування техніки та використання приладів при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

в) для посередницького апарату при структурних підрозділах, формуваннях та спеціалізованих службах цивільного захисту:

створення та нарощування обстановки під час навчання шляхом подачі ввідних;

контроль порядку отримання і виконання тими, хто навчається, розпоряджень, оперативності оцінки обстановки і прийняття рішення, своєчасності і правильності постановки завдань підлеглим на проведення заходів;

підтримка постійного зв'язку зі штабом керівництва для доповіді про рішення, що приймаються тими, хто навчається;

узагальнення досвіду дій тих, хто навчається, оцінка їх роботи, надання матеріалів для загального розбору, а також підготовка і проведення часткового розбору з аналізом позитивних прикладів і недоліків.

2) для працівників підприємств, установ і організацій:

відпрацювання за обсягом та змістом програми загальної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;

тренування у діях за сигналами, повідомленнями (інформаціями про надзвичайні ситуації);

участь у проведенні комплексу робіт по зменшенню наслідків надзвичайних ситуацій;

участь у евакуаційних, протипожежних та медико-санітарних заходах;

оволодіння навичками надання домедичної допомоги потерпілим;

користування засобами індивідуального і колективного захисту.

Спеціальні об'єктові навчання з питань цивільного захисту передбачають:

підготовчий період,

період проведення навчання,

період розбору результатів.

4. ПІДГОТОВЧИЙ ПЕРІОД СПЕЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТОВОГО НАВЧАННЯ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

4.1. Організація підготовки до спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

Підготовчий період є найбільш важливим, тому від якості підготовки запланованих заходів залежить успіх проведеного навчання.

Відповідно до вимог плану основних заходів цивільного захисту на 2018 рік, затвердженого розпорядженням КМУ від 27 грудня 2017 р. № 981-р, наказу Голови ДСНС України “Про затвердження Плану виконання ДСНС України основних заходів у сфері цивільного захисту на 2018 рік” від 15.01.2018 № 27, Плану основних завдань цивільного захисту області, затвердженого розпорядження голови Житомирської обласної державної адміністрації від 26.12.2017 № 514 було заплановано проведення показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту на ПАТ “Житомирський маслозавод” за темою “Дії органів управління та сил цивільного захисту підприємства при виникненні аварійної ситуації на аміачній холодильній установці компресорного цеху”.

З метою якісної підготовки до проведення показового навчання начальником Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Житомирської області був виданий наказ “Про підготовку до проведення показового спеціального об’єктового навчання з питань цивільного захисту” від 01.03.2018 № 15, розроблений План підготовки НМЦ ЦЗ та БЖД Житомирської області до проведення показового СОН з питань ЦЗ на ПАТ “Житомирський маслозавод” та доведені до всіх структурних підрозділів Центру.

Під час підготовки до показового СОН з питань ЦЗ проводилася спільна робота усіх учасників навчання, в якій приймали участь:

Житомирська обласна державна адміністрація;

Управління з питань цивільного захисту населення Житомирської обласної державної адміністрації;

Управління ДСНС України у Житомирській області;

Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Житомирської області;

керівництво та формування цивільного захисту ПАТ “Житомирський маслозавод”.

Спільна праця проводилася шляхом:

проведення нарад;

проведення рекогносцировки місць проведення навчання;

проведення оглядів готовності учасників показового СОН з питань ЦЗ на ПАТ “Житомирський маслозавод”;

проведення тренувань учасників навчання.

До загальних заходів підготовчого періоду відносяться:

підготовка керівного складу суб’єкта господарювання, посередницького апарату та працюючого персоналу до участі у навчанні;

розробка документів для проведення навчання;

підготовка району навчання, місць практичних заходів та імітації;

оцінка готовності персоналу, який залучається на навчання, засобів імітації, системи управління та імітації;

матеріально-технічного забезпечення.

Підготовка керівного складу суб’єкта господарювання, посередницького апарату та працюючого персоналу до участі у навчанні включає:

підготовку керівного складу ЦЗ та формувань на курсах навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД області (не пізніше ніж за два місяці до початку навчання);

підготовку особового складу формувань ЦЗ за програмою спеціальної підготовки формувань ЦЗ;

підготовку працюючого персоналу, який не входить до складу формувань ЦЗ, за програмою загальної підготовки з ЦЗ (наказ ДСНС України від 08.09.2014 №458).

Розробка документів для проведення навчання включає підготовку:

- наказу про підготовку та проведення навчання;
- календарного плану підготовки навчання;
- схему керівництва та посередницького апарату на навчанні;
- плану проведення навчання;
- плану проведення практичних заходів зі схемою розгортання сил і засобів на місцях та їх зміст;
- плану рекогносцировки району проведення навчання та місць відпрацювання практичних заходів
- плану імітації на навчанні;
- почасового графіку нарощування обстановки з переліком ввідних (план нарощування обстановки);
- часткових планів заступників, помічників керівника навчання та посередників;
- планів проведення спеціальних тренувань з формуваннями ЦЗ;
- план об'єкта з графічним показом ділянок, рубежів, пунктів розіграшу обстановки та переліком засобів імітації (схему (карту) обстановки на навчанні).

Підготовка району навчання, місць практичних заходів та імітації на навчанні включає:

- рекогносцировку району проведення навчання;
- підготовку навчальних місць та місць проведення імітації згідно з визначеною обстановкою;
- підготовку імітаційних засобів та імітаційної команди;
- організацію охорони місць імітації та імітаційних засобів.

Оцінка готовності об'єкта (допуск персоналу) до проведення навчання здійснюється комісією підприємства, установи, організації з метою забезпечення суворого дотримання вимог безпеки, правил експлуатації обладнання та вимог виробничих інструкцій. Очолювати комісію може голова комісії з питань НС суб'єкта господарювання.

Під час оцінки готовності (допуску) персоналу до проведення навчання рекомендується провести:

- перевірку плануючих документів з підготовки та проведення навчання, особисту підготовку керівного складу та працівників, які організують і здійснюють заходи навчання, виконують функції посередників з навчання;
- вибіркову перевірку знань з питань цивільного захисту в обсязі програм підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;
- перевірку знань заходів безпеки працівників, які залучаються до відпрацювання практичних питань з навчання;
- огляд з визначенням ступеня готовності спеціалізованих служб і формувань ЦЗ та навчально-виробничої бази до навчання.

Огляд готовності підрозділів, що залучені на СОН, проводиться в термін,

встановлений календарним планом підготовки навчання, як правило, за кілька днів до його початку згідно з наказом.

Формування на навчання виводяться повністю укомплектованими особовим складом, технікою, приладами, інструментом, засобами індивідуального захисту, первинними засобами пожежогасіння та іншим табельним майном.

За результатами роботи комісія складає акт, який затверджується керівником підприємства.

Матеріально-технічне забезпечення включає в себе:

перевірку наявності майна та технічного стану техніки;

забезпечення формувань цивільного захисту та всіх учасників навчання транспортом, механізмами, інструментами, паливно-мастильними матеріалами, засобами індивідуального захисту та матеріалами для їх виготовлення, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного контролю;

забезпечення медичним майном, змінним одягом, черевиками, будівельним, імітаційним матеріалом, іншими матеріалами для ремонту пункту управління, захисних споруд;

забезпечення посудом та продуктами харчування.

В залежності від масштабів навчання, кліматичних умов, можуть вирішуватись і інші питання матеріально-технічного забезпечення.

Основним органом, який забезпечує підготовку і проведення спеціального об'єктового навчання є штаб керівництва.

Штаб керівництва навчанням створюється для забезпечення розробки документів із проведення практичних заходів, підготовки навчальної матеріально-технічної бази, пунктів управління, робочих місць тих, хто навчається, засобів зв'язку та оповіщення, організаційно-методичного керівництва навчанням та управління силами цивільного захисту, які беруть у ньому участь.

Чисельність працівників штабу керівництва навчанням визначається керівником навчання і залежить від обсягу завдань, що вирішуються під час підготовки і проведення СОН з питань ЦЗ.

Приступаючи до підготовки СОН, його керівник особисто визначає та уточнює вихідні дані.

Вихідними даними для спеціального об'єктового навчання є:

тема, навчальна мета, задум, етапи навчання та їх навчальні питання;

склад органів управління та сил, що залучаються до навчання;

тривалість, час та район проведення навчання;

склад працівників, які залучаються на навчання.

Тема навчання є одним із головних елементів вихідних даних, який значно впливає на правильне визначення інших вихідних даних і організацію навчання в цілому. Тема повинна охопити своїм змістом увесь комплекс завдань цивільного захисту суб'єкту господарювання та основні етапи його

діяльності, передбачає відпрацювання завдань у різних умовах обстановки, наближених до реальних.

При з'ясуванні теми навчання необхідно зрозуміти і розкрити її зміст, характерні особливості і те головне, на що необхідно привернути увагу в ході навчання. При цьому необхідно правильно сформулювати навчальну мету, визначити етапи та навчальні питання навчання, порядок відпрацювання початкових питань та які для цього необхідно використати методичні прийоми, які практичні заходи провести і як відпрацювати питання взаємодії.

При визначенні **навчальної мети** навчання керівництво підприємства ставить наступні питання: чому навчити, що перевірити, у чому тренувати, з яких питань удосконалювати знання, при відпрацюванні яких питань дати практику і в яких умовах. Мета визначається як в цілому на навчання, так і для кожної категорії тих, хто навчається.

Задум навчання – задуманий план дій тих, хто навчається, на період проведення СОН з питань ЦЗ на визначеному фоні тактичної обстановки. Початкова обстановка повинна створюватись на кожний етап навчання для відпрацювання кожного навчального питання.

Задум може включати:

- вихідну обстановку угруповання сил та місця пунктів управління;
- завдання, які виконуються силами ДСНС України, райони розгортання основних дій;
- етапи навчання, їх тривалість, навчальні питання та час відпрацювання кожного з них, хід навчання;
- зміст навчальних питань, обстановку на конкретний час та її імітацію;
- порядок і зміст роботи керівника, його заступників, помічників, посередників та очікувані дії тих, хто навчається;
- час закінчення навчання;
- заходи, які виконуються після загального сигналу “Відбій”;
- час, місце і порядок розбору.

Етапи навчання та навчальні питання конкретизують зміст теми навчання. Планування СОН по етапам здійснюється для досягнення послідовності та цілеспрямованості відпрацювання теми та навчальних питань.

Етап – це частина навчання, яка охоплює визначений період діяльності тих, хто навчається, впродовж якого відпрацьовується група питань теми. Кількість та зміст етапів визначає керівник, з таким розрахунком, щоб розкривалася тема та досягалися цілі навчання у відведений для його проведення час. Як правило, на навчання виноситься не більше 2 - 3-х етапів.

І етап – організація захисту і проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у ході ліквідації наслідків аварій, катастроф і стихійних лих на суб'єкті господарювання, дії при загрозі чи виникненні НС.

II етап – організація виробничого процесу після ліквідації НС.

Оповіщення і збір персоналу суб'єкта господарювання відпрацьовується в ході першого етапу або поетапно.

Навчальні питання являють собою ряд послідовних найбільш характерних завдань, що логічно впливають одне із одного, та вирішуються тими, хто навчається у визначений час на даному етапі навчання.

Визначаючи навчальні питання, керівник навчання повинен врахувати відведений час на навчання, рівень підготовки осіб, які навчаються, матеріально-технічну базу, на якій відпрацьовується поставлена задача.

Відпрацювання навчальних питань повинно дозволити практично перевірити реальність здійснення відповідних планів цивільного захисту підприємства.

На навчанні повинна створюватися складна динамічна обстановка, яка може бути характерною для даного суб'єкта господарювання або на його території внаслідок аварії на найближчих небезпечних об'єктах і, яка потребує від учасників навчання сміливих та обґрунтованих рішень, вмілих та рішучих дій.

В ході навчання керівний склад об'єкту, склад формувань цивільного захисту навчається чіткій організації управління силами цивільного захисту в умовах, найбільш наближених до реальних. Не допускаються спрощення в обстановці, яка відтворюється в ході навчання.

Склад органів управління та сил, що залучаються до навчання, визначається згідно з його масштабами, призначенням і темою навчання.

Тривалість і термін проведення навчання визначаються виходячи з теми, часу, передбаченого на виконання заходів згідно плану реагування на НС, вимогам повного та якісного відпрацювання навчальних питань і досягнення поставленої навчальної мети. Крім того, враховується характер виробничої діяльності суб'єкта господарювання, для забезпечення максимальної кількості сил і засобів на навчання.

Оптимальна тривалість спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту може скласти дві доби.

Район навчання визначає його керівник, виходячи з характеру місцевості та можливих НС. Таким районом буде територія самого об'єкту, а якщо аварія може вийти за його межі, то і територія в межах її дії. При відпрацюванні питань евакуації в район проведення навчання включаються також райони (місця) евакуації та розміщення персоналу та маршрути евакуації.

Склад учасників навчання включає керівництво навчання, посередницький апарат і тих, хто навчається. Для цього відпрацьовується схема організації і керівництва навчання. На навчання залучається весь керівний склад об'єкту, формування цивільного захисту та робочий персонал, який не

увійшов до складу формувань. Якщо аварія, що може статися на об'єкті, розширюється за межі його території – то також залучається населення, що мешкає в зоні її дії.

Для відпрацювання питань взаємодії та оцінки реальності розроблених плануючих документів з цивільного захисту за рішенням відповідного місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування на навчання можуть залучатися окремі підрозділи сил територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ, які за планами взаємодії виділяються на дане підприємство, установу, організацію.

4.2. Розробка документів з організації і проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

1. Наказ генерального директора ПАТ “Житомирський маслозавод” “Про підготовку та проведення показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту”.

2. Календарний план підготовки показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту на ПАТ “Житомирський маслозавод”.

3. План проведення показового комплексного об'єктового навчання з питань цивільного захисту на ПАТ “Житомирський маслозавод”.

4. План нарощування обстановки на показовому спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

5. План проведення рекогносцировки місць практичного відпрацювання заходів показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

6. План імітації в ході проведення показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

7. План об'єкта з графічним показом ділянок, місць відтворення обстановки та переліком засобів імітації.

8. Схема організації зв'язку та оповіщення на період проведення навчання;

9. Особистий план роботи посередника на СОН;

10. Наказ про створення комісії з оцінки готовності (допуску) персоналу ПАТ “Житомирський маслозавод” до проведення показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

11. Акт оцінки готовності (допуску) персоналу до проведення показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

12. Заходи безпеки під час проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту на ПАТ “Житомирський маслозавод”.

13. Протокол засідання комісії з питань надзвичайних ситуацій під час проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

14. Рішення керівника на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації, пов'язаної з викидом аміаку.

15. Наказ про стан готовності ПАТ “Житомирський маслозавод” до вирішення завдань цивільного захисту.

16. Наказ про підсумки проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

17. Звіт про організацію проведення показового спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту.

Наказ керівника суб'єкта господарювання “Про підготовку та проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту” являється **основним документом**, що визначає порядок підготовки спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання, основні завдання, склад учасників, строки, порядок та місце його проведення, завдання виконавцям .

Наказ складається з констатуючої та розпорядчої частини.

У **констатуючій частині** наказу відображається:

терміни проведення, характер та тема навчання;

основна мета навчання та мета для категорій тих, хто навчається;

місце (район) проведення навчання;

керівник навчання.

У **розпорядчій частині** наказу вказується:

орган управління (штаб керівництва), посередники при формуваннях;

склад учасників навчання;

організація управління та зв'язку;

порядок підготовки до навчання керівного складу, командно-начальницького і особового складу формувань, робітників і службовців, які не входять до складу формувань ЦЗ;

підготовка та використання в ході навчання майна і матеріалів;

порядок, обсяг і строки підготовки району навчання – виробничих та інших приміщень, захисних споруд, навчально-матеріальної бази, дільниць імітації, сили та засоби, що виділяються для цього, відповідальні виконавці;

заходи із забезпечення безпеки;

норми витрачення моторесурсів, паливо-мастильних матеріалів, засобів імітації;

заходи із збереження державної та службової таємниці;

строки готовності до навчання.

Наказ видається та доводиться до виконавців не пізніше ніж за - 1,5 місяці до його проведення.

Безпосередня підготовка спеціального об'єктового навчання проводиться згідно **Календарного плану**, який розробляється та доводиться до виконавців – за 1,5 – 1 місяці до проведення навчання.

Календарний план визначає основні заходи з підготовки до навчання, чергу і строки їх виконання та осіб, які відповідають за їх виконання. Він включає перелік організаційних питань, порядок розробки документів, підготовку керівництва, посередників, організацію проведення занять з особовим складом формувань і працівниками суб'єкту господарювання за встановленими навчальними програмами, підготовку району проведення навчання.

Він розробляється за розділами:

1. Організаційні заходи
2. Розробка документів з організації проведення СОН
3. Підготовка керівництва навчання
4. Підготовка формувань ЦЗ
5. Підготовка працівників, що не входять до складу формувань ЦЗ
6. Заходи із матеріально – технічного забезпечення
7. Оцінка готовності (допуску) персоналу до проведення навчання.

Календарний план розробляється штабом керівництва та затверджується керівником суб'єкта господарювання (керівником навчання).

Для забезпечення проведення навчання керівником підприємства, установи, організації за погодженням з територіальним органом ДСНС України затверджується **План проведення спеціального об'єктового навчання** з питань цивільного захисту, який є основним навчально-методичним документом, який визначає порядок проведення навчання.

План розробляється штабом керівництва текстуально з додатком карт (схем), підписується начальником штабу керівництва та затверджується керівником навчання не пізніше ніж за 20 днів до початку спеціального об'єктового навчання і доводиться до заступників (помічників) керівника навчання та командно-начальницького складу формувань та посередників.

План проведення навчання включає:

вихідні данні: тему, мету для кожної категорії тих, хто навчається, час проведення навчання;

склад учасників, які залучаються на навчання;

задум навчання, у якому відображаються: вихідна обстановка (положення тих, хто навчається, до початку навчання), угруповання сил і місця пунктів управління, завдання, які виконуються силами цивільного

захисту району (міста), тими, хто навчається (до формувань включно) і сусідами, райони і ділянки розіграшу основних дій;

етапи навчання, їх тривалість, навчальні питання і час на відпрацювання кожного із них;

хід навчання: зміст навчальних питань, обстановка на визначений час та її імітація, порядок і зміст роботи керівника навчання, його заступників, помічників і посередників, дії тих, хто навчається, які очікуються при відпрацюванні кожного учбового питання;

час закінчення навчання;

заходи, які виконуються після загального сигналу “Відбій”, час, місце і порядок проведення розбору навчання.

До плану проведення навчання, поруч з навчальними питаннями, можуть включатися також заходи, що сприяють вдосконаленню навчально-матеріальної бази з питань цивільного захисту та конкретні роботи з моделювання і вивчення надійності роботи суб'єкту господарювання у надзвичайних ситуаціях. При поданні на затвердження плану проведення навчання до нього додаються усі розроблені навчально-методичні документи.

Для якісного відпрацювання навчальних питань в ході навчання важливим є планування ввідних для нарощування обстановки. Для цього розробляється **План нарощування обстановки**, який включає почасовий графік нарощування обстановки з переліком ввідних та порядок їх вручення.

Для забезпечення найбільш ретельної роботи на місцевості розробляється **План рекогносцировки**, в якому вказуються: мета рекогносцировки, склад групи, час проведення рекогносцировки та порядок її проведення.

На підставі плану проведення навчання, даних рекогносцировки та наявності імітаційних засобів, розробляється **План імітації**, який включає заходи, що забезпечують створення обстановки, наближеної до умов в осередках ураження. Він розробляється помічником керівника навчання з імітації разом з відповідними службами текстуально, при необхідності до нього прикладаються відповідні схеми.

У плані імітації вказуються:

ділянки, об'єкти, види, характер та час імітації;

сили та засоби, які надаються для виконання імітаційних робіт;

відповідальних виконавців;

засоби зв'язку і сигнали управління імітацією;

заходи по охороні засобів імітації та забезпеченню безпеки;

До плану імітації додається схема місць імітації, на якій умовними значками позначаються місця імітації пожеж, завалів, руйнувань, заражень, пошкоджень на комунально-енергетичних мережах, знаходження статистів (манекенів), які позначають уражених, зруйнованих та завалених захисних споруд.

План імітації розробляє помічник керівника навчання з імітації та надає на затвердження керівникові навчання.

На підставі Плану проведення навчання заступники (помічники) керівника навчання, посередники розробляють **особисті плани**. Вони розробляються у довільній формі і повинні відображати порядок опрацювання навчальних питань учасниками навчання, заходи щодо всебічного забезпечення, дотримання заходів безпеки. Особисті плани розробляються текстуально або графічно і затверджуються керівником навчання.

Наказ про створення комісії з оцінки готовності (допуску) персоналу розробляється з метою перевірки знань учасників СОН з питань цивільного захисту, охорони праці та пожежної безпеки .

До складу комісії включаються особи, які виконують обов'язки з питань цивільного захисту, пожежної безпеки, охорони праці, а також представник відповідного територіального органу з надзвичайних ситуацій.

По закінченню роботи комісія складає **акт оцінки готовності (допуску) персоналу до проведення спеціального об'єктового навчання**.

4.3. Рекогносцировка місць відпрацювання практичних заходів навчання

З метою розробки та уточнення елементів і деталей плану проведення навчання з урахуванням характеру місцевості, особливостей об'єкту, його виробничої діяльності, визначення місць виконання практичних заходів керівником СОН здійснюється рекогносцировка району проведення навчання, до якої залучаються заступники і помічники керівника навчання, командири формувань та начальники служб ЦЗ, посередники.

У ході рекогносцировки вивчається район навчання, характер підприємства, умови його розташування і відповідність задуму на місцевості, обмірковується весь хід навчання, порядок нарощування обстановки і її розіграш з тими, хто навчається, а також визначаються місця, характер і можливості практичних дій формувань цивільного захисту на етапах навчання.

Під час рекогносцировки необхідно уточнити:

вихідну обстановку, порядок відпрацювання навчальних питань та найбільш повчальних епізодів за етапами навчання;

розіграш етапів навчання;

задачі формувань цивільного захисту та інших сил, які беруть участь у навчанні, щодо взаємодії між ними;

характер і обсяг заходів з підготовки району навчання;

необхідну кількість сил і засобів для цієї цілі;

характер і обсяг заходів з підготовки до навчання виробничих та підсобних приміщень, захисних споруд, місць імітації завалів, зон пожеж, району проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, необхідну кількість сил і засобів для цих цілей;

заходи з приведення району навчання в порядок по закінченні навчання;
 порядок проведення санітарної обробки людей, знезараження техніки;
 заходи безпеки;

місце, час і порядок проведення загального розбору навчання.

При проведенні показового СОН з питань ЦЗ під час рекогносцировки додатково намічаються місця показу і розіграшу епізодів навчання, пункти розміщення тих, хто навчається, та маршрути їх переїзду або переходу.

Після закінчення рекогносцировки керівник оголошує своїм заступникам (помічникам), посередникам і штабу керівництва уточнений план навчання, віддає необхідні вказівки з розробки документів і здійснення заходів, пов'язаних із підготовкою та проведенням навчання.

При цьому він вказує:

хто і які документи розробляє та коли надає на підпис;

хто і які заходи проводить з підготовки району навчання, які терміни виконання і сили та засоби, які виділяються для цього;

які заходи і коли провести по підготовці керівництва і тих, хто навчається, до навчання;

хто і які заходи проводить по організації управління, зв'язку і оповіщення, матеріально-технічного забезпечення і заходів безпеки.

4.4. Організація проведення імітації на спеціальних об'єктових навчаннях з питань цивільного захисту

Імітація наслідків аварій, катастроф та стихійних лих є найважливішим заходом із забезпечення максимального наближення навчання спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту до реальних умов осередків ураження та формування у працівників правильного уявлення про характер уражень підприємства і складності проведення всього комплексу рятувальних та інших невідкладних робіт.

Порядок проведення імітації залежить від навчальної мети, характеру місцевості, забудови території, наявності імітаційних засобів.

Вона повинна проводитись творчо, з урахуванням характеру дій тих, хто навчається та сприяти досягненню поставленої навчальної мети навчання. Окремі елементи осередків ураження можуть доповнюватись знаками, покажчиками та пояснювальними написами. Забороняється використовувати засоби імітації з метою створення зовнішнього ефекту.

На навчанні імітуються осередки ураження (забруднення) небезпечними хімічними речовинами (НХР), осередки хімічного, бактеріологічного забруднення та інші ділянки забруднення, затоплення, пожеж, руйнувань, завалів.

Імітація організовується і проводиться у відповідності до плану навчання, з урахуванням особливостей підприємства, їх виробництва, а також узгоджується з діями тих хто навчається за місцем, часом та завданнями.

При організації імітації на місцевості визначаються райони (ділянки) імітації, які повинні збігатися з межами районів (ділянок) розіграшу дій підрозділів.

Імітаційні поля та ділянки повинні забезпечувати безпеку і не обмежувати дії тих, хто навчається.

Навколо імітаційного поля створюється огорожа, яка позначається червоними прапорцями. У нічний час на огорожі встановлюються ліхтарі з червоним світлом.

До імітаційних команд залучаються працівники, що пройшли підготовку, отримали практику роботи з імітаційними засобами і склали заліки із заходів безпеки.

Старший району (об'єкту, ділянки) імітації призначається з числа фахівців ЦЗ, а старші на полі – з числа підготовлених фахівців підприємства. Старший району (об'єкту, ділянки) імітації підпорядковується помічнику керівника навчання з імітації.

Для імітації осередку ураження створюються ділянки, на яких відтворюються напівзруйновані промислові та житлові будинки, сховища (укриття), а для імітації аварій (руйнувань, пошкоджень) на комунально-енергетичних мережах створюються пошкоджені ділянки ліній електропередач, водопроводу, газопроводу, каналізації, тепlopостачання.

Забруднення місцевості стійкими отруйними речовинами імітується у межах визначених районів за допомогою авторозливних станцій та імітаційних засобів.

Радіоактивне забруднення об'єктів проводиться навчальним радіоактивним пилом, який наноситься на них за допомогою спеціальних комплектів, а забруднення отруйними речовинами – навчальними рецептурами імітації отруйних речовин.

Для позначення районів (осередків) бактеріологічного (біологічного) забруднення використовуються знаки та прапорці коричневого кольору.

За відсутності імітаційних засобів, зовнішні межі умовно зараженої ділянки місцевості позначаються табельними знаками огорожі. Осередки пожеж імітуються за допомогою різних горючих матеріалів: відпрацьованих паливно-мастильних; утилізованої гуми; будівельних відходів тощо.

Для улаштування завалів використовуються окремі елементи і конструкції будівель, які підлягають знесенню, а також різні відходи будівельних матеріалів.

5. ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТОВОГО НАВЧАННЯ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

5.1 Порядок проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту

Навчання необхідно планувати так, щоб воно менш за все впливало на виробничий процес об'єкту і на роботу окремих служб. Тому план проведення навчання, необхідно скласти таким чином, щоб дії робітників в ході навчання по можливості співпадали з їх посадовими обов'язками і діями, як по часу так і по місцю.

У ході проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту відпрацьовуються:

на територіях, які схильні до виникнення НС природного характеру комплекс заходів зі зниження наслідків явищ, захисту обладнання і споруд суб'єктів господарювання, власного майна мешканців, організації та проведення екстреної евакуації та життєзабезпечення людей;

на територіях можливого впливу радіаційних аварій – питання щодо ведення розвідки та дозиметричного контролю, введення режимів радіаційного захисту, проведення йодної профілактики і евакуації населення, дезактивації місцевості, споруд, техніки, санітарної обробки;

на хімічно небезпечних об'єктах – питання щодо захисту від НХР виробничого персоналу та населення прилеглих житлових кварталів, ліквідації наслідків хімічного зараження.

Загальні заходи, які рекомендується відпрацьовувати при проведенні спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту, незалежно від специфіки суб'єкта господарювання:

1. Питання інформаційного забезпечення виробничого персоналу та населення, яке мешкає в зоні відповідальності суб'єкта господарювання.

2. Порядок застосування планів цивільного захисту.

3. Приведення до готовності роботи систем управління суб'єктом господарювання у НС (пунктів управління, засобів зв'язку і оповіщення та чергових і диспетчерських служб).

4. Відпрацювання порядку видачі пристроїв контролю, засобів індивідуального захисту та приведення до готовності щодо використання захисних споруд цивільного захисту.

5. Організація радіаційного та хімічного спостереження, дозиметричного контролю.

6. Забезпечення виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

7. Питання з оновлення роботи суб'єкта господарювання за наслідками НС та створення необхідних запасів матеріалів і устаткування.

8. Організація досліджень на спеціальному об'єктовому навчанні з питань цивільного захисту.

При проведенні СОН з питань ЦЗ оповіщення і збір бажано за часом сполучити з початком роботи суб'єкта господарювання з таким рахунком, щоб керівній склад був зібраний за 20-30 хвилин до початку роботи і час проведення щоденної наради співпав зі збором заступників, помічників керівника навчання і посередників для доведення обстановки по ввідній і постановки завдань.

На першому етапі навчання відпрацьовуються питання, пов'язані з організацією і проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у ході ліквідації наслідків виробничих аварій на об'єкті або на сусідньому об'єкті.

Керівник навчання віддає розпорядження на вручення ввідної про загрозу або виникнення на об'єкті аварії з утворенням осередків ураження.

Обстановка, яка створюється, повинна відповідати, перш за все, характеру виробництва, найбільш можливим на даному об'єкті надзвичайним ситуаціям, і дозволити перевірити план цивільного захисту суб'єкту господарювання та перевірити ефективність встановлених на об'єкті заходів безпеки та заходів щодо зниження впливу від можливого поширення уражаючого чинника на здоров'я персоналу суб'єкту господарювання.

Допустимі варіанти обстановки, коли суб'єкт господарювання потрапляє в зони радіоактивного і хімічного ураження, зони руйнувань внаслідок аварій та катастроф на інших радіаційно-, хімічно-, пожежо-, вибухонебезпечних об'єктах. При цьому аварії і катастрофи можуть виникати також внаслідок стихійних лих (землетрусів, повеней, зсувів, буревіїв і т.і.). Все це враховують при нарощуванні обстановки.

Якщо аварія виникла на самому підприємстві, то ввідну із обстановкою доцільно вручити відповідальним особам, які знаходяться безпосередньо на місці аварії поблизу її виникнення (начальнику цеху, зміни і т. і.), щоб простежити та відпрацювати порядок проходження інформації і доповідей про аварію знизу до верху, в об'єктовій ланці і до старших начальників. В інших випадках ввідну вручають від імені старших начальників, керівників сусідніх об'єктів і черговому (диспетчеру), на якого покладені обов'язки з прийняття даних щодо обстановки і оповіщення у випадках виникнення аварій, зараження або ураження об'єкту.

Керівник навчання та посередники контролюють дії чергового (диспетчера), керівництва штабу і спеціалізованих служб та формувань ЦЗ з організації оповіщення і виконання заходів плану проведення навчання,

звертають увагу на своєчасність доповідей про аварії (катастрофи) старшим начальникам та іншим органам, від яких виділяються сили та засоби за планами взаємодії на випадок аварії.

За попередньою домовленістю керівник отримує метеорологічні дані, на основі яких штаб керівництва навчанням практикується в розрахунку даних про зону можливого зараження (ураження), її величини і часу підходу до суб'єкту господарювання, які прогнозуються.

Необхідні керівникам спеціалізованих служб і формувань ЦЗ дані доводяться через групу зв'язку та штаб керівництва навчанням.

Керівник навчання вводить у дію відповідний розділ плану цивільного захисту, контролює проходження команд та їх виконання тими, хто навчається. Окрім цього, контролює процес підготовки до евакуації персоналу підприємства та населення, яке мешкає у санітарно-захисній зоні.

Обстановка нарощується за рахунок подання ввідних за подіями, які можуть виникнути на території підприємства (пожежа, аварії у водоканалізаційних, енергетичних мережах, на обладнанні об'єкту й інше).

Керівний склад та посередники в ході першого етапу контролюють:

підготовку транспортних засобів, підготовку пункту видачі ЗРХЗ, організацію вибуття оперативної групи в район ураження, підготовку засобів зв'язку для обладнання ПУ, підготовку групи знезараження та засобів дегазації (дезактивації), комплектацію рятувальної групи і медичної ланки до ведення рятувальних робіт і надання медичної допомоги;

проводять імітацію пожежі на території об'єкту та контролюють дії пожежного формування з гасіння і локалізації осередку пожежі та медичної ланки з надання медичної допомоги потерпілим при пожежі;

контролюють дії рятувальних формувань відповідно до змісту ввідних, шляхом нагляду та опитування, подають додаткові ввідні по ходу навчання;

аналізують проведення заходів ЦЗ, надають допомогу і збирають матеріал для проведення розбору.

Після завершення першого етапу навчання доцільно провести огляд готовності спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, задіяних у навчанні.

Другий етап навчання доцільно починати з подання сигналу “УВАГА ВСІМ!” Цим сигналом здійснюється оповіщення персоналу підприємства та населення, яке мешкає у санітарно-захисній зоні про виникнення НС (аварії на потенціально-небезпечному об'єкті, стихійних лихах і т.і.).

За попередніми розрахунками, при незмінних погодних умовах, визначають зони можливого зараження та необхідність термінової евакуації персоналу підприємства і населення житлового сектору, який прилягає до підприємства.

Керівництво навчанням і посередники стежать за тим, щоб дії чергового персоналу з доведення навчального сигналу здійснювались відповідно до планів, інструкцій, схем оповіщення, а також відповідали встановленим обмеженням на даному навчанні.

При цьому керівництво навчанням та посередники:
 контролюють проходження сигналу;
 відслідковують, щоб сигнал дійшов до усіх категорій тих, хто навчається;
 вимагають, щоб основним способом доведення сигналу була речова інформація з вказівками про конкретні дії. Навчають органи управління організованим і швидким діям щодо забезпечення захисту людей з використанням засобів індивідуального захисту і шляхом виводу (вивозу) людей із зони можливого зараження;

визначають правильність зберігання засобів індивідуального захисту, вмінню користуватись ними та натренованість знаходження під час роботи у засобах індивідуального захисту для органів дихання, перевіряють відповідність їх захисних властивостей тому ХНР, для захисту якої вони призначені.

Важливим заходом цивільного захисту буде проведення хімічної розвідки будівель, споруд об'єкту на наявність хімічно-небезпечних речовин.

Офіційний висновок про наявність хімічно-небезпечних речовин і можливості повернення робітників та службовців на місця роботи, проживання дає Держпродспоживслужба Житомирської області. Для одержання позитивного висновку міської санітарної епідемічної станції група знезараження проводить дегазацію приміщень, що імітується групою імітації на території об'єкту.

На фоні обстановки, яка створюється, практично здійснюється матеріально-технічне забезпечення.

Матеріально-технічне забезпечення на навчанні відпрацьовується практично із залученням усіх служб і формувань цивільного захисту.

В ході проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з працівниками спеціалізованих служб і формувань ЦЗ, відпрацьовують:

розшук людей на території об'єкту, в цехах і будівлях;
 винесення, витягання людей із будівель, споруд;
 надання першої домедичної допомоги ураженим та евакуація їх з осередку ураження;
 знезараження території, приміщень та техніки;
 локалізація аварій на енергетичних мережах;
 відновлення енергомереж.

Завершальними заходами другого етапу навчання є заходи з повернення робітників, службовців і населення на постійні місця проживання та роботи.

Після відпрацювання усіх намічених навчальних питань керівник навчання дає команду про закінчення практичних дій тих, хто навчається, дає вказівки про час збору спеціалізованих служб і формувань ЦЗ у наміченому районі, про подальші дії учасників навчання, перевірку наявності техніки, приведення до ладу району навчання, місця і часу проведення загального розбору навчання. В подальшому заслуховує доповіді своїх заступників, помічників і посередників, начальника штабу керівництва навчанням про повернення спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, техніки і евакуйованих людей до робочих місць і домівок, після чого оголошує відбій навчанню.

У подальшому керівник навчання підводить підсумки зробленої в ході навчання роботи зі своїми заступниками, помічниками, штабом керівництва і посередниками, ставить завдання з підготовки матеріалів для загального розбору навчання, уточнює порядок, час і місце його проведення.

5.2. Аналіз підготовки і ходу навчання, визначення ступеня досягнення навчальної мети і якості відпрацювання навчальних питань

Мета аналізу в тому, щоб глибоко проаналізувати організацію і хід виконання заходів цивільного захисту на навчанні та визначити у якій ступені досягнуті учбові цілі, як відпрацьовані учбові питання і наскільки керівний та командно-начальницький склад, штаб з ліквідації НС, служби, формування і об'єкт в цілому готові до вирішення завдань в умовах виникнення надзвичайних ситуацій, детально вивчити виявлені в ході навчання недоліки в загальному стані ЦЗ на об'єкті та намітити шляхи до їх усунення.

При аналізі ходу навчання керівник, як правило, розглядає наступні питання:

дії тих, хто навчався, після отримання завдання;

рішення, які приймаються згідно обстановки, їх доцільність та обґрунтованість, заходи, які забезпечують їх успішне виконання;

діяльність керівного та командно-начальницького складу, служб ЦЗ з організації дій учасників навчання і їх всебічного забезпечення, а також по здійсненню надійного та безперервного управління ними при різних обставинах;

практичне виконання поставлених завдань та заходів з їх забезпечення;

ефективність застосування способів і прийомів, найбільш характерні та повчальні приклади дій формувань і окремих осіб, які навчалися;

рішення питань підвищення стійкості роботи;

дії органів матеріально-технічного і медичного забезпечення та підпорядкованих їм формувань з обслуговування тих, хто навчався при підготовці до навчання і в ході його.

Аналіз організації та ходу навчання, з урахуванням вимог основних нормативних документів, повинен бути основою для подальшого удосконалення цивільного захисту об'єкту, підвищення його готовності до вирішення завдань мирного та воєнного часу, а також мати учбово-виховне значення.

5.3. Оцінка дій керівного складу, штабу керівництва, формувань та працюючого персоналу, що залучалися на навчання.

Оцінюючи дії керівного і командно-начальницького складу, штабу керівництва (ліквідації наслідків НС) і служб слід виходити з їх уміння швидко і правильно приймати найбільш доцільні рішення, організовувати та підтримувати взаємодію, своєчасно доводити завдання до підлеглих, організовувати їх виконання, управляти силами ЦЗ, відпрацьовувати документи і проводити необхідні розрахунки.

При оцінці дій особового складу формувань враховуються час, витрачений на виконання практичних заходів, їх якість та відповідність установленим нормативам, ефективність застосування техніки та інструменту при виконанні робіт, узгодженість у діях формувань та служб ЦЗ, а також їх морально-психологічна стійкість, дисципліна і порядок. Порівнюються також дії штабу з ліквідації НС, служб і формувань ЦЗ з підсумками попередніх навчань з тим, щоб найбільш правильно визначити в якій мірі та в виконанні яких заходів ЦЗ досягнуті позитивні наслідки, у чому маються ще серйозні недоліки та упущення.

При оцінці дій тих, хто навчався, керуються наступними критеріями:

- загальна кількість учасників навчання (відсоток охопту);
- повнота залучення формувань і техніки;
- обсяг виконаних практичних робіт;
- ефективність використання формувань і техніки;
- правильність і доцільність прийнятих рішень;
- чіткість організації управління формуваннями;
- організація і підтримка взаємодії між формуваннями, а також з військовими підрозділами;
- повнота і ефективність проведених заходів з підвищення стійкості роботи об'єкту при виникненні НС;
- дії за сигналами оповіщення ЦЗ;
- дотримання заходів безпеки;

загальна організованість, порядок і дисципліна.

У ході навчання оцінюються:

дії керівного складу ЦЗ та командно-начальницького складу формувань і служб ЦЗ;

дії формувань ЦЗ;

визначається загальна оцінка за навчання.

Керівний склад ЦЗ та командно-начальницький склад формувань, штаб з ліквідації НС і служби оцінюються за:

уміння швидко і правильно приймати найбільш доцільні рішення;

організацію та підтримку взаємодії з іншими органами та силами ЦЗ;

своєчасне доведення завдань до підлеглих та контроль за їх виконанням;

якість і стан управління силами ЦЗ;

якість, своєчасність і повнота відпрацювання документів та розрахунків.

Дії формувань цивільного захисту оцінюється за:

укомплектованість формувань особовим складом, технікою, приладами, майном;

виконання практичних заходів, їх якість та відповідність встановленим нормативам;

ефективність застосування техніки та інструменту при виконанні робіт;

узгодженість у діях особового складу формувань, дисципліна і порядок.

Загальна оцінка дій за навчання визначається за:

загальну кількість учасників (% охопту);

повноту залучення формувань і техніки;

обсяг виконаних практичних робіт;

ефективність використання формувань і техніки;

правильність і доцільність прийнятих рішень;

організацію і підтримку взаємодії між формуваннями та іншими силами

ЦЗ;

повноту та якість проведених заходів з підвищення стійкості об'єкту;

дії персоналу за сигналами оповіщення;

виконання заходів безпеки, загальну організованість і порядок.

6. ПІДГОТОВКА РОЗБОРУ СПЕЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТОВОГО НАВЧАННЯ. ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ ЩОДО УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ, ЯКІ ВІЯВЛЕНІ В ХОДІ НАВЧАННЯ.

ПІДГОТОВКА ЗВІТУ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Керівник навчання, як правило, підводить підсумки роботи зі штабом керівництва та посередниками за кожний день (етап) навчання, при цьому штаб керівництва в короткий термін збирає, узагальнює, аналізує і готує матеріал для розбору навчання.

Розбір є заключною частиною навчання. Мета розбору полягає у визначенні міри виконання навчальних завдань, що ставились на навчання. Під час розбору нагадується тема задум навчання, етапи, навчальні питання, склад учасників навчання, загальна обстановка. Розбираються та оцінюються всі практичні заходи, які виконані у ході навчання, конкретні дії тих, хто навчається, за етапами навчання. Визначаються висновки про досягнення навчальної мети, відзначаються недоліки, що мали місце, вказується, на що треба звернути увагу надалі при відпрацюванні заходів з підготовки. Розбір проводить керівник навчання, за його результатами робляться часткові розбори з категоріями тих, хто навчається.

Підготовка до розбору розпочинається до початку навчання і продовжується в ході його проведення з тим, щоб до закінчення навчання увесь матеріал був підготовлений повністю.

В період підготовки навчання керівник намічає основні питання, які необхідно розглянути на розборі, ставить завдання своїм заступникам (помічникам), посередникам та штабу керівництва про збір даних і підготовку ілюстративного матеріалу.

В основу розбору покладаються висновки керівника навчання, його заступників, помічників, посередників і штабу керівництва про дії структурних підрозділів, служб ЦЗ, командирів формувань та інших груп, а також особисті спостереження керівника і його зауваження, висловлювані при заслуховуванні доповідей із рішень та пропозицій тих, хто навчався, зауваження заступників (помічників), посередників і штабу керівництва, надані по кожному етапу навчання, які повинні бути обґрунтованими, підтверджуватися необхідними теоретичними положеннями та розрахунками і фактичними діями тих, хто навчався.

Розбір проводиться спочатку з керівним та командно-начальницьким складом, а потім з усіма учасниками навчання. Керівник нагадує тему, учбові цілі, навчальні питання, обстановку, у якій діяли ті, хто навчався, а потім послідовно розбирає та аналізує їх дії по етапам навчання. У доповіді керівник викладає теоретичні положення, основні вимоги настанов, наказів та інших керівних документів з найбільш важливих або нових питань, які відносяться до теми навчання, а також показує і розбирає найбільш повчальні дії тих, хто навчався.

В заключній частині розбору керівник навчання визначає ступінь досягнення навчальних цілей, дає оцінку діям керівного і командно-начальницького складу, штабу, служб, формувань і інших груп тих, хто навчався, ставить завдання щодо усунення виявлених недоліків у ході планового учбового процесу або додаткових занять.

Кращі прийоми та методи роботи тих, хто навчався, позитивний досвід, недоліки, які мали місце в ході навчання, а також їх причини старанно вивчаються, узагальнюються і доводяться до всього персоналу об'єкта.

Підсумки спеціального об'єктового навчання з ЦЗ обговорюються на розширеному засіданні об'єктової комісії з питань НС, на підставі якого керівник підприємства, установи, організації видає **наказ про стан готовності підприємства до вирішення завдань цивільного захисту** (додаток 14), а також дається оцінка навчанню, відмічаються позитивні його сторони, характерні недоліки, які необхідно усунути, заохочуються формування і окремі учасники, що відзначились.

На основі наказу штабом керівництва розроблюється **План усунення виявлених недоліків** та вносяться необхідні зміни в план ЦЗ об'єкту, в план підготовки керівного, командно-начальницького та особового складу формувань, навчання робітників, службовців та інших груп населення, намічаються конкретні практичні заходи, спрямованні на підвищення стійкої роботи об'єкту при виникненні НС.

По підсумкам об'єктового навчання з цивільного захисту у 10-денний термін уповноваженому органу з питань надзвичайних ситуацій і цивільного захисту населення по підпорядкованості направляється звіт установленої форми Термін зберігання звітів – 3 роки.

ВИСНОВОК:

1. Техногенна обстановка в Україні залишається складною і потенційно дуже небезпечною, а перспективи розвитку виробничих технологій будуть, як свідчить практика, ускладнювати вирішення задач безпеки та захисту.

Традиційно питання безпеки вирішується в системі “Людина – навколишнє середовище”.

2. Прийняття Кодексу цивільного захисту України дещо упорядкувало вирішення питань цивільного захисту і, зокрема, його складових радіаційного та хімічного захисту. Мають місце зрушення в вирішенні питань правового, нормативного та методичного забезпечення цивільного захисту.

3. Суттєвим недоліком залишаються “білі плями” в обладнанні, яким оснащені групи радіаційної розвідки, диспетчерські служби, пости радіаційного та хімічного спостереження і розрахунково-аналітичні групи, призначені для

здійснення періодичного або постійного радіаційного та хімічного спостереження, морально, фізично застаріло та потребує оновлення на сучасне.

4. Не існує спеціальних законодавчих чи нормативних документів, які б безпосередньо визначали вимоги до спеціальної й санітарної обробки та до об'єктів для її проведення. Потребує вирішення питання щодо створення спеціальних стаціонарних пунктів спеціальної обробки у населених пунктах, де є загроза виникнення аварій з виливом (викидом) у довкілля радіоактивних чи небезпечних хімічних речовин та біологічних патогенних агентів.

5. На нормативно-правовому рівні не визначене створення та функціонування РАГ і ПРХС. Їх створення було визначено пунктом 17 м Постанови Кабінету Міністрів України № 1998 від 03.09. 1998 року “Про єдину державну систему запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру”. Але в прийнятій постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту” від 09.01.2014р. №11 дія Постанови №1198 була відмінена. Таким чином на сьогоднішній день існування РАГ та ПРХС незаконне. Та якщо визначити відверто то існування цих позаштатних структур не вирішує покладених на них завдань.

9. У зв'язку з тим, що територіальна підсистема єдиної державної системи цивільного захисту на рівні об'єднаних територіальних громад, селищ та сіл не створена, населення яке там проживає практично беззахисне з питань радіаційного та хімічного захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Кодекс цивільного захисту України”;
2. Закон України “Про охорону праці”;
3. Закон України “Про об'єкти підвищеної небезпеки”;
4. Закон України “Про боротьбу з тероризмом”;
5. Закон України “Про основи національної безпеки України”;

6. Закон України “Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань”;

7. Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”;

8. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля” від 30.03.1998 р. № 391;

9. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв’язку про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації та зв’язку у сфері цивільного захисту” від 27.09.2017р. №733;

10. Постанова Кабінету Міністрів України “Про ідентифікацію та декларування безпеки об’єктів підвищеної небезпеки” від 11.07.2002 р. №956;

11. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку використання захисних споруд цивільного захисту для господарських, культурних та побутових потреб” від 25.03.2009р. № 253;

12. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про проведення евакуації у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру” від 30.10.2013р. №841;

13. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту” від 09.01.2014р. №11;

14. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту”. від 26 06 2013р. №443;

15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту” від 09.10. 2013 р. № 787;

16. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної

та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю” від 19.08.2002р.№1200;

17. Наказ МНС “Про затвердження Інструкції щодо утримання захисних споруд цивільної оборони у мирний час” від 09.10 2006р.№653 (зареєстрований в Міністерстві юстиції 02.11.2006 за № 1180/13054);

18. Наказ МНС “Про введення в дію Методики спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки” від 06.08.2002р. №186 (зареєстрований в Міністерстві юстиції 29.08.2002 № 708/6996);

19. Наказ МНС “Про затвердження Інструкції з тривалого зберігання засобів радіаційного та хімічного захисту” від 16.12.2002р. (зареєстрований в Міністерстві юстиції 04.03.2003 № 179/7500);

20. Наказ МНС “Про затвердження Порядку видачі непрацюючому населенню засобів індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин” від 03.02.2005р. (зареєстрований в Міністерстві юстиції 14.02.2005 №222/10502);

21. Наказ МНС від 08.06.2009р. №463 “Про затвердження методичних рекомендацій з організації і проведення демеркуризації”;

22. Наказ МНС “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації роботи розрахунково-аналітичної групи та Методичних рекомендацій щодо організації роботи поста радіаційного і хімічного спостереження” від 11.08. 2010р. №649;

23. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97);

24. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2015 році;

25. Проблеми йодної профілактики в Україні на випадок радіаційної аварії на атомній електростанції / Ю. М. Скалецький, В. Л. Савицький [і ін.] // Вісник проблем біології і медицини - Київ, 2014;

26. Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи з ліквідації наслідків радіаційних аварій [Електронний ресурс] / Л. В. Калиненко; Г. П. Перепелятніков [та інш.] // Довідник рятувальника.